Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Finansal Krizlere ve Bankalara Etkileri

The Effect of International Capital Movements on Financial Crisis and Banks

Asst. Prof. Dr. İsmail Erkan Çelik (Beykent University, Turkey)

Assoc. Prof. Dr. Kamil Uslu (Kavram MYO, Turkey)

Midzhit Hodzhaniyazov (Marmara University, Turkey)

Abstract

International Capital Movements the course of history have changed and improved until today and took its place in the evolving field of finance. In particular, The Industrial Revolution began with the rapid changes seen that right quickly spread from place to place in fluid funds. Globalization has accelerated the rapid development of technical and technological development. Specifically, after 1980, international capital mobility until it is able to confirm it. All the methods developed for removing most important part of the financial restructuring of the financial crisis, banks are minimizing financial risks. The aim of this study is to investigate whether International Capital Movements of the financial crisis and how it affects the works of bank. Banks have become the customers are responsible for implementing various methods to rid the financial crisis. The financial crisis in late 2008 to eliminate the problems that arise hedge to be removed from the market and the fund carries the responsibility with its own more efficient methods.

1 Giriş

Uluslararası Sermaye Hareketleri tarihi seyri içerisinde günümüze kadar değişerek ve gelişerek finans alanında yerini almıştır. Özellikle sanayi devrimi ile başlayan hızlı değişimler akışkan fonları bir yerden bir yere doğru hızla yayıldığı görülmektedir. Küreselleşmenin hızla gelişmesi teknik ve teknolojiye gelişmeyi de hızlandırmıştır. Özellikle 1980'lerden sonra Uluslararası Sermayede hareketlik bunu teyit edebilmektedir.

Çalışmada Uluslararası Sermaye hareketlerinin banka krizlerini etkileri tarihi bir gelişmesiyle Uluslararası Sermaye hareketlerinin ekonomik istikrar üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Burada Uluslararası Sermaye Hareketleri çeşitleri ile finansal krizler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Finansal krizlerin özellikleri ve türleri, finansal krizleri modelleri bankaların finansal krizlerden korunma yöntemleri değerlendirilerek teorik bir görüş sunulmuştur. Daha çok literatürdeki verileri değerlendirmesi ile sonuçlanmıştır. Değerlendirmesi ile yeni bir görüş sunulmuştur.

2 Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Tanımı

Geçmişte olduğu gibi bugünde ulusların birbirlerine ekonomik olarak, ihtiyaçları vardır. Bunların bir kısmı mal ve hizmet akışını gösterirken, bir kısmı da finansal hareketlerdir. Uluslararası Sermaye hareketleri bu yönden önem taşımaktadır. Uluslararası sermayeyi genel olarak, bir ülkenin karşılığını ödemeksizin veya ileri bir tarihte ödemek üzere dış ülkelere sağlanmış olduğu ekonomik kaynaklar olarak tanımlamak mümkündür. Başka bir anlatımla bir ülkenin karşılığını farklı şekillerde ileride ödemek için başka ülkelere kısa vadede ekonomik gücüne katabileceği, teknolojik ve mali kaynaklardır (İsmail Aydoğuş, 1989, Anadolu Üniversitesi Afyon İ.İ.B.F. 15. Kuruluş Yılı Armağanı, Türkiye'de 24 Ocak 1980 Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımları ve Gelişimi, Eskişehir, ss.229–243). Başka bir deyiş ile Yabancı (uluslararası) sermaye, bir ülkenin sermaye birikimine, o ülkenin kendi sınırları dışındaki farklı bir ülkenin kurum veya vatandaşlarının sahipliği olarak tanımlanabilir.

Resmi sermaye hareketleri; gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkelere yaptıkları bağış ve kredi şeklindeki yardımlardır. Yardımlar bağış şeklinde olursa uluslararası bir transfer söz konusu iken kredi şeklinde olursa devletlerarası bir borçlanma söz konusudur. Uluslararası özel sermaye akımlarının, ticari koşullara göre para ve sermaye piyasalarından fon sağlanması en belirgin özellikleridir. Üretime yönelik yardım niteliğinde olmamaları doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından, yardım niteliğinde olmamaları nedeniyle de resmi sermaye hareketlerinden ayrılmaktadır.

John Keynes ve Bertil Ohlin'in teorilerinde; sermaye akımlarının temeli atılmıştır. Bir ülkenin üretim faktörlerinden olan sermaye ve emeğin, uluslararası piyasada yer değiştirdiği konusunun sistematikleştirilmesi, ilk 1933 yılında Bertil Ohlin tarafından söz edilmiştir. Ohlin, dünya savaşlarından sonra kazanan ülke ile kaybedenin arasında kaybeden ülke tazminat ödemesinden kaynaklı olarak, satınalma gücünde farklılıklar ortaya çıktığından bahsetmiştir. Ödeme yapan tarafın satınalma gücünde zayıflamanın, diğerinde ise artmanın söz konusu olduğunu belirtmiştir (Nurdan Aslan, 1997, Uluslararası Özel Sermaye Akımları: Portföy Yatırımları ve Sıcak Para Hareketleri, Türkmen Kitapevi, İstanbul, s.23.).

Modern anlamda Uluslararası sermaye hareketleri tarihi günümüze kadar değişiklere uğrayarak, bugünkü anlamda gelişmesine katkıda bulunmuştur. 18.yüzyılın ikinci yarısında Sanayi Devrimi ile başlayan kapitalist üretim biçiminin gelişim süreci içerisinde ele alınabilir. Sanayi devrimini izleyen yıllarda ulusal sınırların dışındaki ekonomik faaliyetler hızlanmıştır. Bu gelişimin arkasında, Avrupa ülkelerinin 18. yüzyılda sömürge altında olan ülkelerinin ucuz hammadde, işgücü ve piyasa fırsatlarından faydalanma çabaları yatmıştır. Haberleşme, üretim ve ulaşım teknolojilerindeki yeni olanaklar, üretim ve ticaretin hızla yükselmesine, emisyon sistemlerinin oluşmasına ve ticari senetlerin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Ülke ekonomilerin dışa açılması ile büyümeye başlayan ticaret hacmi, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülke stoklarına eskisinden daha çok ihtiyaç duymaya başladıkları söylenebilir. Bunun neticesinde, gelişmekte olan ülkelerin çoğu, kendi sermaye hesaplarını ve kambiyo sistemlerini serbestleştirmiş, finansal piyasalarını oluşturup, geliştirmiştir. Büyüyen piyasalar olarak bilinen bu yeni piyasalar, sermaye girişi için cazip fırsatlar sunarken, kambiyo sistemlerinin serbestleştirilmesi sermaye giriş çıkışını sağlamıştır. Bu da yabancı sermaye hareketlerinin hem miktarının, hem de hızının artmasına yardımcı olmuştur.

• Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Nedenleri

Uluslararası sermaye akımlarının son yıllarda hızla artmış olmasının tabii olarak birçok nedeni bulunmaktadır. Bunların bir kısmı iktisadi siyasi, olmakla birlikte, önemli bir kısmı da teknolojik gelişmeye bağlı altyapı hizmetlerindeki yeterliliğe bağlıdır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır;

- ✓ Döviz Arz ve Talebindeki Dengesizlik
- ✓ Gelişmiş Ülkelerde Sermayenin Marjinal Karlılığının Düşmesi
- ✓ Milli Ekonomiler için Dışa Açık Politika Önerileri
- ✓ Özelleştirme uygulamaları

2.1 Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Ekonomik İstikrar Üzerine Etkisi

Dolaylı sermaye yatırımlarının seyri ile ilgili olarak önem verilen uygulamalardan biri de 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerde çoğalan kısa vadeli borçlardır. Kısa vadeli borçlar içerisinde olan özel sektörün, en çok finansal kurumların payı ciddi miktarda büyüme göstermiştir. Örneğin güneydoğu Asya krizinde özel sektörün yabancı ülkelere aldıkları kısa vadeli borçlar, önemli nedenlerden biri olarak açıklayabilmektedir. Bununla ilgili 1986-1998 yıllarını ve 33 gelişmekte olan ülkeyi içeren bir çalışmada, ilgili ülke piyasalarında negatif bir gelişme ortaya çıktığında kısa vadeli borçlardaki düşüşün, olumlu bir ekonomik durumun varlığında söz konusu ülkelere verilen kısa vadeli borç miktarına göre iki kat daha hızlı bir biçimde azaldığını ortaya koymaktadır. Yani kısa vadeli yabancı sermaye negatif ekonomik gelişmelere hızlı bir şekilde tepki vermektedir.

Uluslararası sermaye hareketlerinin ekonomik istikrar üzerine etkisi kapsamında değinilmesi gereken hususların başında finansal serbestleşme ve finansal bütünleşme gelmektedir. Finansal bütünleşmeyi işaret eden uygulamaların artması özellikle yirmi birinci yüzyılın başlarında önemli ölçüde olmuştur (Sudi Apak ve Engin Demirel, 2009, Finansal Yönetim, Papatya Yayıncılık, İstanbul, s.44.). Oluşan bu bütünleşik yapının kontrol edilmesi gerekli olmuştur. Bu noktada yapılan kontrollerin etkinliği uluslararası sermaye hareketlerinin ekonomik istikrar üzerinde hangi noktada etkili olduğunu belirleyeceği için önemli bir yere sahiptir denilebilir.

2.2 Tobin Vergisi Uygulama ve Etkinliği

1981 yılında Nobel İktisat ödülünü kazanan James Tobin kısa vadeli spekülasyon sermaye hareketlerini önlemek amacıyla tüm döviz işlemlerini kapsayacak genel bir vergi önerisi getirmiştir. Tobin'in kendi ifadesiyle; "Önerim, uluslararası para piyasamızın aşırı derecede hızlı çarklarına biraz olsun kum serpmektir" demiştir.

Tobin vergisinin temelleri Keynes'in bu konudaki düşüncelerine kadar uzanmaktadır. Keynes, risk ve ilave maliyetlerin uzun dönemli yatırımlara zarar vermeden kısa dönemli parasal akımları azaltabileceğini ve böylece bu vergiler ile spekülasyon işlemlerinin önlenebileceğini ileri sürmüştür. Keynes, menkul kıymetler piyasasındaki fiyatlamalarda böyle bir vergilemenin sadece kısa vadeli işlemlerden kar elde etmek isteyenleri etkileyeceğini gözlemlemiştir. Örneğin borsa işlemlerine konulacak küçük bir vergi uzun vadeyi değil kısa vadeyi etkileyecektir. Vade uzadıkça verginin etkisi azalırken, vade düştükçe verginin etkisi artacaktır. Benzer Şekilde Keynes'in bu yaklaşımını dışarıdan gelen yabancı sermaye için kullanırsak, kısa vadeli sermaye üzerine konulacak bir vergi, uzun vadeli yabancı sermaye üzerinde önemli bir etki yaratmazken, sadece kısa vadeli yabancı sermayeyi etkileyecektir.

Bazı ülke uygulamalarında, döviz kurunun uygulandığı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında çok sık ekonomik krizler yaşandığı görülmektedir. 1994'de Meksika, 1997'de Doğu Asya, 1998'de Rusya, 1999 ve 2002'de Brezilya, 2001'de Türkiye, 2002'de Arjantin ekonomilerinde krizler yaşanmıştır. Son olarak Amerika'da başlayan ekonomik kriz bütün dünyayı etkilemiştir.

Tobin vergisi, uluslararası spekülasyon işlemlerinin sorunlarını önlenebilmek amacıyla önerilen bir politika aracı olarak da açıklanabilir. Başka bir deyişle; Tobin'in söz ettiği, kısa vadeli veya spekülasyon işlemlerindeki kar elde etme ihtimalinin bu tür işlemler için küçük oranlı bir işlem vergisi uygulanması sonucunda artan spekülasyon maliyetleri sonucunda düşmesi şeklinde de tanımlanabilir (Ferit Kula, 2003, "Uluslararası Sermaye Hareketlerinin

Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, Sivas, ss.143-145.).

2.3 Uluslararası Sermaye Hareketlerin çeşitleri

➤ Özel Sermaye Hareketleri

Uluslararası sermaye hareketlerinden özel sermaye hareketleri kendi içerisinde üçe ayrılabilir. Bunlar sırasıyla doğrudan yatırımlar, dolaylı yatırımlar ve diğer yatırımlar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

➤ Doğrudan Yatırımlar

“Uluslararası doğrudan yatırımlar, ev sahibi ülkeler açısından yurtiçi özel yatırımları tamamlayıcı, yeni iş imkanları ile teknoloji transferine yol açan, ev sahibi ülkede ekonomik büyümeyi sağlayan ve tüm aktörleri harekete geçiren önemli bir sermaye kaynağı olarak görünmektedir” (Hasan Vergil ve Coşkun Karaca, 2010, “Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi”, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 4, İzmir, s.1210.).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere doğrudan yatırımlar, ekonomik sistemin bütününe etkileyecek şekilde ve düzeyde etkilere sahiptir.

➤ Dolaylı Yatırımlar

Sermayenin ülkeye girmesinde nakit ya da döviz seçeneklerinin var olması ile birlikte, dolaylı yatırımlardan söz edilmektedir (Can Bakkalcı ve Nilüfer Argın, 2013, “*Yabancı Yatırımların İşgücü Piyasalarını Uyarma Süreci Kapsamında Dış Ticaretin İçselleştirilmesi*”, Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s.72.). Bu ifadeden yola çıkılmak suretiyle dolaylı yatırımları doğrudan yatırımlardan ayıran en temel özelliğin varlıkların ülkeye giriş biçimi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda yapılan yatırımların belirgin niteliklerinin anlaşılmasında önemli rollere sahip olan bu durum, dolaylı yatırımların daha uzun vadeli yatırım olduğunu işaret etmektedir. Doğrudan yatırımlar ile kıyaslandığında dolaylı yatırımların kapsamının nispeten dar olduğu görülmektedir. Bu nedenle yapılacak olan incelemede dolaylı yatırımlara yüzeysel olarak yer verilmesi uygun görülmüştür.

➤ Diğer Yatırımlar

Diğer uluslararası sermaye hareketlerine dair bir başka sınıflandırma ise, ticari banka kredileri ve sendikasyon kredileri şeklindedir. Bankaların günümüzde sahip oldukları rollerin giderek artması, ticari banka kredilerinin varlığını ve rollerini kaçınılmaz hale getirmiştir. Öyle ki geline nokta özel işletmelerin yanında hükümetler dahi ticari banka kredisini başvurmaktadır. Bu da ticari banka kredilerinin geldiği noktayı açıklaması bakımından önemlidir.

İlgili literatür incelendiğinde, uluslararası özel sermaye hareketleri kapsamında yer alan diğer yatırımların farklı şekilde sınıflandırılarak incelendiği görülmektedir. Ancak doğrudan yatırımlar ve dolaylı yatırımlar ile kıyaslandığında diğer yatırımların daha az tercih edilen bir yapıda olduğu sonucu elde edilmiştir.

➤ Resmi Sermaye Hareketleri

Resmi sermaye hareketleri ile birlikte açıklanmak istenen özel yatırımların yer almadığı uluslararası sermaye hareketleridir. Bu kapsamda değinilmesi gerekenlerin başında ise 1980’li yıllar itibarıyla resmi sermaye hareketlerinin özel sermaye hareketlerinden daha düşük düzeyde bir kullanım sıklığına sahip olduğunu. Küreselleşme ile birlikte resmi sermaye hareketlerinin yerini özel sermaye hareketlerine bırakması, yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin hızı göz önüne alındığında olağan karşılanmaktadır.

3 Finansal Kriz ve Finansal Kriz Tanımı

Günümüzde en çok finansal açıdan kullanılan kriz tanımının kapsamı finansal unsurlarla sınırlandırılmaktan uzaktır. Genel bir tanıma göre kriz, “beklenmeyen ve önceden sezilemeyen, acele cevap verilmesi gereken, örgütlerin önleme ve uyum mekanizmalarını etkisiz hale getiren, mevcut değer, amaç ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumu” şeklinde açıklanmaktadır. Bu tanımdan hareketle krizin sıra dışı özelliklere sahip bir yapıda olduğu söylenebilir.

Krizin evrensel bir tanımından bahsetmek güçtür. Ancak, krizle ilgili yapılan tanımlar, ortaya çıkması ile birlikte zarar verme ve yok edici yapıda olma nitelikleri konusunda fikir birliğine sahiptir. Bu da krizlerin yolunda giden süreçleri sektöre uğrattığını işaret etmektedir. Kriz, performans başta olmak üzere kurumların yapının bütününe zarar verecek nitelikte etkiler barındırmaktadır (Ali Şahin Örnek, 2007, “*Kriz Yönetimi Stratejileri ve Türkiye Bilişim Sektörü Örneği*”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, s.117.). Dolayısıyla krizin tanımına ilişkin araştırmalarda krizin olumsuz özelliklerine ağırlık verilmesi olağan görülmektedir.

Yapılan tanımlarda krizin olumsuz yönlerine dikkat çekilmiş olsa da kriz kavramı tamamıyla olumsuz veriler bulunduran bir kavram değildir. Öyle ki krizlerle birlikte bir takım fırsatların varlığı söz konusu olmaktadır. Bu noktada krizin tehlike ve fırsat unsurlarının birleşiminden meydana geldiğini savunan araştırmaların varlığı bilinmektedir (Nihat Gültekin ve Emel Aba, 2011, “*Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Şanlıurfa Örneği*”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, Şanlıurfa, s.208.). O halde krizle birlikte karşılaşılmaması

muhtemel risklerin yanında bazı fırsatların olduğu, ancak belirtilen fırsatların olumlu yansımalarını görebilmek için krizin fırsat barındıran yönlerinin doğru analiz edilmesinin gerektiği yorumu yapılabilir.

3.1 Finansal Krizlerin Özellikleri

Krizin özelliklerinin bilincinde olunması, herhangi bir risk unsuru ile krizlerin birbirinden ayırt edilebilmesi için gerekmektedir. Krizlere karşı önlem alınmasının ve krize tepki gösterilmesinin zorluğu da bu özelliğe paralel olarak ortaya çıkmıştır. Önceden sezilememesi sebebiyle krizlerin ani değişiklikler meydana getirdiği bilinmektedir ve bu da krizlerin sahip olduğu temel özellikler arasında yer almaktadır. Temel özellikleri kapsayacak şekilde inceleme yapılacak olduğunda krizlerin özellikleri aşağıda sıralandığı gibidir:

- Kriz durumu tahmin edilmekten uzaktır,
- Krizi tahmin etme/önleme mekanizmaları kriz anlarında yetersiz kalmaktadır,
- Örgütün amaçları ve varlıkları, kriz tarafından tehdit edilmektedir,
- İvedi müdahale ihtiyacı vardır,
- Karar verici konumundaki kişi ya da kişilerde gerilime neden olmaktadır,
- Krize müdahale edilebilecek zaman oldukça kısıtlıdır ve
- Kriz, yepyeni ve sıra dışı bir olgudur.

Yukarıda sıralanan özelliklerden de anlaşılacağı üzere krizin çok geniş bir kapsamı bulunmaktadır. Örgütün içerisinde yer aldığı süreçlerin tamamını içerecek şekilde özelliklere sahip olması, krizin özellikleri konusu kapsamında yer verilmesi gereken bir başka husus olarak görülmektedir. Krizlere karşı önlem almak ve krizi doğru şekilde yönetmek için burada sıralanan özelliklerin bilincinde olmak gerekmektedir.

3.2 Finansal Kriz Türleri

Finansal ilgili literatür incelendiğinde finansal kriz türlerine ilişkin birçok farklı araştırma yapıldığı ve bunların farklı görünmesiyle, finansal krizleri açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Bu araştırmalar ile birlikte ortaya çıkan sınıflandırmalardan bir tanesinde cari hesap krizleri, bilanço krizleri, sırayet krizleri ve irrasyonel spekülasyon olmak üzere dört kriz türünün bir araya gelerek finansal kriz türlerini oluşturduğu sonucu elde edilmiştir.

Finansal kriz türleri; para, borç, sistematik krizler olmak üzere üç başlık altında incelemeye alınabilir. Bu şekilde bir sınıflandırma yapılması halinde sistematik krizler ifadesi dikkat çekmektedir. Çünkü bu krizlerin banka ve para krizlerini de kapsadığı bilinmektedir (Cüneyt Sevim, 2012, Öncü Göstergeler Yaklaşımına Göre Finansal Krizler ve Türkiye Örneği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ankara, s.10.). Sistematik finansal krizleri önemli yapanlardan bir tanesi de meydana getirdiği piyasa bozulmaların yüksek düzeyde olmasıdır. Finansal krizin, sahip olduğu etki ölçeği ve etki düzeyi sebebiyle sistematik finansal krizlerin büyük önem sahip olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Finansal kriz türleri özelinde değerlendirme yapılırken, sistemin bütününe göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ancak, bu şekilde finansal kriz türlerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi mümkün olabilecektir. Bu açıdan değerlendirme yapıldığında finansal kriz türleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Para/döviz krizi,
- Bankacılık krizi,
- Sistematik krizler ve
- Dış borç krizi şeklindedir.

Yukarıda sıralanan finansal kriz türlerine benzer bir sınıflandırmaya bölüm içerisinde yer verilmiş olup bu sınıflandırmada dış borç krizi de finansal kriz türlerine eklenmiş görülmektedir. Finansal kriz türlerine ilişkin farklı incelemelerin varlığının anlaşılması adına, bu örnek önemli ve açıklayıcı roller üstlenmektedir.

3.3 Finansal Kriz Göstergeleri

Finansal krizin göstergeleri, çoğunlukla finansal kriz oluşmadan etkisi gözlenen faktörleri ifade etmektedir. Dolayısıyla krizden krize finansal krizin göstergeleri farklılık gösterebilir. Finansal kriz göstergeleri büyüme oranı, alınan kredi miktarı, borç seviyesi gibi birbirinden farklı değişkenlerden meydana gelebilir. Nasıl ki finansal krizlerin türlerine ilişkin farklı değerlendirme kriterleri bulunmaktaysa, finansal kriz göstergeleri için de birbirinden farklı içeriğe sahip göstergelerden söz edilmesi mümkündür.

Krizlerin oluşum sürecine göre değişmekle birlikte finansal kriz göstergelerinden bazıları öncü gösterge niteliği taşımaktadır. Yani bu göstergeler nispeten önemli göstergeler olarak ele alınabilir. Finansal krizlerin öncü göstergeleri arasında ihracat ve ithalat verileri, hisse senedi fiyatları, reel döviz kuru, cari işlemler açığı ve sermaye girişleri gibi göstergeler yer almaktadır (Mert Ural, 2003, “Finansal Krizler ve Türkiye”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1, İzmir, s.13.). Finansal krizlerin Finansal kriz göstergelerinin oluşumunda önemli rol sahibi olmaları sebebiyle öncü göstergeler olarak anılan bu göstergelerin etki düzeyleri, birbirinden farklı olmakla birlikte, her bir finansal kriz için öncü gösterge niteliği taşımadığının bilincinde olmak gerekmektedir.

3.4 Finansal Kriz Modelleri

Finansal krizleri araştıran çok sayıda araştırmacının varlığı, finansal krizleri açıklamaya yönelik olarak ortaya atılan modelleri beraberinde getirmiştir. Her bir finansal kriz modeline yer verilmesi mümkün olmadığı için modelleri sınıflandırma yaparak değerlendirmek uygun görülmüştür. Buna göre finansal kriz modelleri birinci nesil modeller, ikinci nesil modeller ve üçüncü nesil modeller olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Birinci nesil finansal kriz modellerinin ortaya çıkmasında 1970’li ve 1980’li yıllarda meydana gelen krizleri açıklama girişimlerinin önemli rolleri bulunmaktadır. İlgili dönemde Arjantin ve Meksika’da yaşanan krizler özelinde yapılan incelemelerin yoğunluğu görülmekle birlikte dövizdeki istikrarsızlıklar ve makro politikalar arasındaki uyumsuzluğun etkileri birinci nesil kriz modellerinde önemli bir yere sahiptir. Finansal kriz modellerinden birinci nesil kriz modellerinin ödemeler dengesini açıklamaya yönelik girişimleri görülmektedir.

Finansal krizlerin ortaya çıktığı dönemde, krizleri açıklamada yeterli olarak görülen birinci nesil finansal kriz modelleri, dünyanın yaşadığı hızlı gelişimle birlikte geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Başka bir deyişle birinci nesil kriz modellerinin krizleri açıklamada yetersiz kalması ile birlikte yeni modellerin ortaya atılması girişimleri söz konusu olmuştur. İkinci ve üçüncü nesil kriz modellerinin varlığının çıkış noktası da burada açıklanan durum olarak görülmektedir. Finansal krizlerin oluşumunda farklı unsurların etkilerinin gözlenmeye başlaması ile finansal krizleri açıklamak adına yeni kriz modelleri ortaya atılmıştır.

İkinci nesil finansal krizlerin ortaya çıkmasının nedeni birinci nesil finansal krizin yeteri kadar finansal krizlerin çözümünde etkin olmadığı ve ilgili mali, idari, siyasi durumlar aynen devam etmesindendir. İkinci finansal kriz modellerinin ortaya çıkması birinci nesil finansal kriz modellerin eksiklerini ortadan kaldırmak içindir. Ancak, birinci finansal kriz modellerinin sorunlarını aynen devam etmesi ikinci finansal kriz modellerinin çıkmasına neden olmuştur (Muhammet Ali Avcı ve Nasuh Oğuzhan Altay, 2013, “*Finansal Krizlerin Sinyal Yaklaşımı ile Öngörülmesi: Türkiye, Arjantin, Tayland ve İngiltere İçin Bir Analiz*”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, Denizli, s.49.). İkinci finansal kriz modelinin çözümü yeteri kadar etkin olmaması üçüncü nesil finansal krizin çözüm modellerine yönelmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi, ikinci nesil modellerde zayıf makro verilerdeki değişkenler finansal krizi öngörebilmek adına yeterli değildir. Çünkü ikinci nesil modellere göre, bu göstergeler, krizin neden oluştuğuna yeterli düzeyde yanıt verememektedir. Buradan hareketle ikinci nesil finansal kriz modellerine göre, krizlerin neden ortaya çıktığında, finansal krizin kendi kendini besleyen beklentileri, sürü davranışı, bulaşıcı gelişmeler gibi etkileri ile karşılaşılabilmektedir.

Üçüncü nesil finansal kriz modellerinin kapsamı diğer modellere göre daha geniştir. Her iki modelin yetersizliğinin ürünü olması sebebiyle bu durum son derece olağandır. Göstergeler açısından değerlendirilecek olduğunda ise üçüncü nesil krizlerin sermaye piyasasındaki hareketler, mevduat garantileri, bankacılıktaki denetimin yetersiz oluşu, aşırı döviz borcu, faiz farklarının artışı gibi öncü kriz göstergelerini bünyesinde barındırdığı görülebilmektedir.

Örnek olarak, Latin Amerika ve özellikle de Güneydoğu Asya krizinin üçüncü nesil kriz modelleri ile etkileşmiştir. Bu iki kriz özelinde inceleme yapılması ile karşılaşılmaktadır. Yapılan inceleme, üçüncü nesil kriz modellerinin finansal sektör ile bankacılık sektöründeki problemler arasındaki ilişkinin odak noktası olduğunu göstermektedir. Üçüncü nesil modeller şu şekilde özetlenmektedir: “Üçüncü nesil modeller, sermaye giriş ve çıkışlarının serbest olduğu, tam sermaye hareketliliğini içeren bir sektörlü büyüme modeline dayanmaktadır”.

Üçüncü nesil modeller ile değinilmesi gereken hususlardan bir tanesi de krizden etkilenme ile ilgilidir. Üçüncü nesil modellere göre finansal krizlerden yüksek düzeyde etkilenilmesinin sebebi, ekonominin kırılgan olmasıdır. Bu modele göre birçok farklı kaynağın bir araya gelerek oluşturduğu finansal krizler, yapısal bozulmaları kırılgan ekonomiler üzerinde göstermektedir. Üçüncü nesil finansal kriz modelleri, güneydoğu Asya krizinin yaşandığı ülkeler başta olmak üzere, birçok krizi bu içeriğe göre değerlendirilebilir.

Ahlaki tehlike (Moral Hazard). sorununun olması, üçüncü nesil krizleri diğer krizler modellerinden ayıran unsurlardan bir diğeridir. Ekonomik birimler içerisinde bilginin eşit bir şekilde dağılmaması ve sonrasında bu duruma dayalı olarak ortaya çıkan hatalar, asimetrik bilgi niteliği taşır. Asimetrik bilgilerle birlikte yanlış seçimlerin yapılmasının krizleri tetikleyen bir yapıda olması, üçüncü nesil finansal kriz modellerinin ahlaki tehlike boyutunu işaret etmektedir. Ahlaki tehlike sorunu, finansal piyasada ters seçimleri tetiklemesi sebebiyle üçüncü nesil finansal kriz modelleri içeriğinde oldukça önemli bir yere sahiptir denilebilir.

3.5 Finansal Krizlerin Sonuçları

Finansal krizlerin sonuçlarının açıklanmasından önce bu krizlerle birlikte ortaya çıkan etkilerin birbirine bağlı faktörler aracılığıyla ortaya çıktığının bilinmesi gerekir. Bu da finansal krizlerin sonuçları konusunun incelenmesinde, krizleri ortaya çıkaran faktörlerin etkisini işaret etmektedir. Finansal krizlerin sonuçlarını incelerken bu bilinçte olunması, konu ile ilgili kolaylık sağlayabilecektir. Finansal krizlerin sonuçları, reel sektör özelinde değerlendirilecek olduğunda aşağıda sıralanan sonuçlardan bahsedilebilir. Bunlar; (Nispet Uzay, 2012, “Finansal Krizin Reel Sektör Üzerindeki Etkileri ve Kriz Sonrası Temel Göstergelerde Değişim: Kayseri Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, Isparta, ss.123-124.).

- ✓ Faiz oranı kanalı,
- ✓ Kredi kanalı,
- ✓ Sermayenin maliyeti,
- ✓ Servet etkisi,
- ✓ Belirsizlikler ve
- ✓ Döviz kuru değişkenliği şeklindedir.

Reel sektör açısından ele alındığında yukarıdaki sonuçları beraberinde getiren finansal krizler, krizin kendisini gösterdiği ölçüde göre de farklı sonuçlar doğurabilecek bir yapıya sahiptir. Finansal piyasalarda meydana gelen krizin sonuçları arasında; kredi hacminin daralması, faiz oranlarının yükselmesi, emisyon seviyesinin artması, harcama ve talep düzeylerinin düşmesi, üretim ve istihdam oranının azalması, tasarruf ve yatırımların azalması şeklinde sıralanmaktadır. Sıralanan sonuçlar aynı zamanda finansal krizlerin makroekonomik açıdan etkileri olarak da bilinmektedir. Ayrıca finansal krizin sonuçları kapsamında değinilen bu hususların etkisini göstermesinin ekonomik sistemin kırılgan olmasıyla birlikte gerçekleştiği söylenebilir.

Finansal krizlerin sonuçlarının neler olduğu, finansal krizlerin tanımlarında gizlidir. Çünkü finansal krizler tanımlanırken ortaya çıktığı etkileri işaret eden tanımların varlığı söz konusudur. Bu açıdan değerlendirme yapılacak olduğunda finansal krizlerin sonuçları şu şekildedir: “Finansal kriz; kısa vadeli faiz oranları, varlık fiyatları, ödemelerin bozulması ve iflaslar ile mali kurumların iflası gibi finansal göstergelerin tümünün veya çoğunluğunun ani, keskin ve açık bir biçimde bozulmasıdır” (Fatih Yücel ve Hüseyin Kalyoncu, 2010, “*Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği*”, Maliye Dergisi, Sayı: 159, Ankara, s.54.). Görüldüğü üzere yapılan bu tanımda finansal krizlerin sonuçları ve etkilerine ilişkin önemli veriler bulunmaktadır.

4 Finansal Krizlerin Bankaların Sermaye Yapısına Etkisi

Uluslararası sermaye hareketleri, finansal krizler ve bankacılık sektörü etkileşimi kapsamında bilinmesi gerekenlerin başında, olumsuz etkilerin önüne geçilmesi adına bir takım düzenlemeler yapılması gerektiğidir. Bu düzenlemelerin odak noktası yabancı sermaye bağımlılığının azaltılması şeklindedir. Yabancı sermayeye olan bağımlılığın azalması ve daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlaması için finansal reformlar yapmak gerekebilir. Dolayısıyla bankacılık sektörünün sermaye yapısının olumsuz etkilerden korunması için bir takım mali reformlara ihtiyaç duyulduğu -sermaye yapısı çok güçlü olmayan ülkeler için çıkarımı yapılabilir.

Günümüzde uluslararası sermaye piyasalarına erişimin kolay olması, bankacılık sektöründe dışa bağımlılığı artırmaktadır. Bu duruma paralel olarak finansal krizlerin yaşanması ile birlikte bankacılık sektörünün sermaye yapısının etkilenme düzeyi yüksek düzeyde olmaktadır. Belirtilen sonucun ortaya çıkmasında bankacılık sektörünün dış yükümlülüğünün belirleyici rolleri olduğu bilinmektedir. Ayrıca ekonomik kırılganlık açısından uluslararası sermaye hareketleri ve finansal kriz etkileşiminin bankacılık sektöründe kendisini göstermesi söz konusu olacaktır.

Finansal krizler, bankacılık sektörü üzerinde etkisini gösterirken daraltıcı etkiler ortaya çıkmaktadır (Okşan Kibritçi Artar ve Ayşe Atılğan Sarıdoğan, 2012, “*Küresel Finansal Krizin Türkiye’de Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkileri*”, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 2, İstanbul, s.4.). Yani finansal bir kriz bankacılık sektörünün sermaye yapısında daraltıcı sonuçlara neden olmaktadır. Ekonomik sistemin sektöre uğramasına neden olan bu husus, sektörel göstergelerin olumsuz yönde seyretmesine neden olacaktır. Ülkelerin bankacılık sektörlerinin ne kadar güçlü bir yapıda olduğu, bankacılık sektörünün sermayesinin ne oranda daralacağı hususunda etkili olacaktır.

Bankacılık sektörünün sermaye yapısı krizden etkilenirken birçok faktörün etkisinde olsa da bu faktörler sınıflandırma yapılmak suretiyle değerlendirmeye alınabilir. Bu şekilde bir yöntem belirlenmesi halinde bankacılık sektörünün sermaye yapısı üzerindeki etkiler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Banka şubesi ve personel sayılarının değişimi şeklinde ortaya çıkan etkiler,
- ✓ Aktif/Pasiflerin yapısındaki gözlenen değişimlerin etkileri,
- ✓ Aracılık işlemleri ve bu işlemlerin etkileri,
- ✓ Karlılık üzerine olan etkiler,
- ✓ Özkaynaklar ve mevduatlar gibi konulara yönelik etkiler şeklinde sıralanmaktadır.

Görüldüğü üzere finansal krizlerin bankacılık sektörü üzerindeki etkileri, farklı içerikte konularda meydana gelebilmektedir. Tüm bunlar, finansal krizlerin bankacılık sektörünün sermaye yapısına olan etkilerinin anlaşılması katkıda bulunacak nitelikte ve düzeyde faktörler olarak görülmektedir.

Finansal krizin bankacılık krizi niteliği taşıması ile birlikte bankacılık krizinin sermaye yapısının değişim yaşaması kaçınılmazdır. Ayrıca sermaye yapılarından yaşanan değişimler, reel ekonomiye zarar verecek nitelikte olabilir. Çünkü bankacılık krizlerinin ekonomiye zarar verme düzeyi daha yüksek olacaktır. Bu noktada finansal

krizin yaşanması sonrasında bankacılık sektörünün sermaye yapısında ani ve beklenmedik değişiklikler yaşanabilir. Belirtilen değişiklikler büyük oranda sermaye daralması olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası sermaye hareketlerinin hızlanması, finansal krizlerin bankacılık sektöründeki sermaye yapısına olan etkisini artırmıştır. Finansal açıdan istikrarsızlıkların yaşanmasında, uluslararası finans sermayesinin etkilidir (Ekrem Erdem, M. Fatih İlgün ve Cüneyt Dumrul, 2011, “*Finansal İstikrarın Bankacılık Sisteminin Borç Verme Politikaları Üzerindeki Etkisi: 2008 Küresel Krizi Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir İnceleme*”, Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara, s.11.). Sermaye hareketleri ve finansal istikrarsızlık üzerine olan etkilerinin bir sonucu olarak ulusal para birimlerinin önemli ölçüde değer kaybetmesine yol açması ve döviz kurlarının aşırı miktarda dalgalanmasına neden olmaları, bankacılık sektöründe istikrarın yakalanmasının önüne geçen bir süreç niteliği taşımaktadır.

Bankacılık sektöründe sermaye yapısının finansal krizlerden etkilenmesi, kaçınılmazdır. Bu durum özellikle küresel finansal krizle birlikte ortaya çıkan sonuçlar aracılığıyla görülmüştür. Bu kısımdaki inceleme ile birlikte bankacılık sektörünün sermaye yapısının daralması, finansal krizle birlikte ortaya çıkan sonuçlar arasından en çok karşılaşılanı olarak ortaya çıkarılmıştır.

4.1 Finansal Krizlerin Bankaların Kredi Yapısına Etkisi

Finansal krizlerin ortaya çıkması ile birlikte birçok sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de daralmalar meydana gelmektedir. Nitekim finansal krizlerin ortaya çıkması ile birlikte bankacılık sektörü üzerinde temel etkinin kredilerin daralması şeklinde kendisini göstermesi söz konusu olmaktadır. Ekonomi için büyük öneme sahip ekonomik göstergelere sahip olan bankacılık sektöründe, kredilerde daralmaların meydana gelmesi, beraberinde başka etkileri de getirebilir ve bu husus kredi yapısı ile finansal krizi ilişkisi kapsamında son derece önemlidir.

Yaşanan finansal krizler, ekonomik faaliyetlerin durgunlaşmasına yol açabilmektedir. Bu da kredilerin geri ödenmesinde sorunlar yaşanması anlamına gelmektedir. Kredilerin geri ödenmesinde yaşanan sorunlar da bankaların kredi hacimlerinin daralmasına neden olabilir (Ziya Tunç Aloglu, 2005, Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizleri Üzerindeki Etkileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, s.130.). Dolayısıyla finansal krizlerin bankaların ekonomik faaliyetlerini sektöre uğrattığı ve bu sayede bankaların kredi hacmini önemli ölçüde daralttığı anlaşılmıştır. Yani finansal kriz yaşanması, bankalara büyük zararlar verebilecek potansiyele sahip gelişmeleri beraberinde getirmektedir.

Bankacılık sektöründe doğru yapılandırmalarla birlikte finansal krizlerin direkt olarak bankalara ve bankaların kredi yapısına tesir etmesinin önüne geçilebilir. Ancak küreselleşen dünyada bu önlemler sektörün etkilenmesini sadece geciktirebilir. Çünkü tüm sektörlerde yaşanan gelişmelerin birbirlerini etkilemesi, bankacılık sektörünün de etkilenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Küresel düzeyde kredi musluklarının kısılması ve kredi maliyetlerinin artması suretiyle bankacılık sektörü güçlü olsa dahi bankaların kredi yapılarının etkilenmesi söz konusu olabilir. Bu da yurt içi ve yurt dışı pazarlarda yaşanan daralmaların sonucudur. Verilen örnekten de anlaşılabileceği üzere bankaların kredi yapılarının krizden etkilenmesi adına krizin doğrudan bankacılık sektörünü etkilemesi şartı aranmamaktadır.

Çalışmada incelenen krizler arasında en önemlisi olarak görünen küresel finansal kriz özelinde bankaların kredi yapısına olan etkiler incelenecek olduğunda kayda değer düzeyde etkilerin varlığı ile karşılaşılacaktır. Küresel finansal krizle birlikte bankacılık sektörü kredi kalitesinin aşağı yönde seyrettiği görülmektedir. Yine aynı dönemde bankacılık sektöründeki sorunlu kredilerin artması söz konusu olmuştur. Son yıllarda karşılaşılan en büyük krizin bankacılıktaki kredi yapısına etkileri yorumlamak adına bu veriler önemlidir.

Bankacılık krizleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri ayırt etmeksizin ortaya çıkabilir. Bu da oluşan krizlerin bankacılık sektörüne yansımalarını doğru bir şekilde analiz etmeyi gerektirmektedir. Yaşanan finansal krizler ve sonuçlarının çalışmamızla ilgili sonuçları şu şekilde özetlenmektedir: “Bankacılık sistemine duyulan güven eksikliği ve zayıf bankacılık sisteminin varlığı, bankaların zamanla başarısız olmasına neden olurken, sermayesi zayıf olan bankalara da fonlarını genişletme fırsatı vermemektedir. Sonuçta bankacılık kredilerinde azalma kaçınılmaz olmakta; banka kredilerindeki daralma ise, diğer kesimlerin sermayelerini küçülterek, firmalar ve hane halklarının yatırım ve tüketimlerini azaltmaktadır”. Görüldüğü üzere finansal krizlerden bankacılık krizlerinin yaşanması ile birlikte kredi yapısı başta olmak üzere bankacılık sektörünün tamamen etkilenmesi söz konusu olmaktadır. Finansal krizler ve bankacılık sektörüne olan etkilerin anlaşılması adına, çalışmanın bu kısmında yer verilen ifadeler açıklayıcı roller üstlenmektedir.

4.2 Bankaların Uluslararası Finansal Krizlerden Korunması ve Alınması Gereken Tedbirler

Her ne kadar krizleri öngörmedeki güçlük nedeniyle krizlere karşı sağlıklı sonuçlar verecek önlemler almak güç olsa da bankacılık sektöründe yapılacak bazı düzenlemelerle birlikte krizlerin olası etkilerini en aza indirmek mümkün olabilecektir. Nitekim var olan risklere karşın bankacılıkta risk kavramının önemi giderek artmış olup bankalar riskten kaçınmak için risk yönetim teknikleri ve politikaları geliştirip uygulamaya koymaya başlamışlardır. Şirketlerin ve bankaların yüksek miktarda yabancı para borçlarının olması, geline nokta en önemli riskler arasında yer almaktadır.(Tepav, Türkiye Ekonomisi İçin Kriz Önlemleri, (29.03.2016)). Bu nedenle

finansal krizlerden korunabilmek adına yapılması gerekenlerin başında yabancı para borçlarının kontrol altında tutulması gelmektedir. Aksi takdirde meydana gelecek olası kriz senaryosunda bankacılık sektörünün büyük kayıplar yaşaması muhtemeldir. Dolayısıyla uluslararası finansal krizlerden korunmak isteyen bankaların öncelikle yabancı para borçlarını kontrol etmeleri beklenmektedir.

Günümüz küresel dünyanın koşulları göz önüne alındığında bankaların uluslararası finansal krizlerden kendilerini tam anlamıyla korumalarının mümkün olmadığı söylenebilir. Ancak alınacak olan önlemlerle birlikte sağlam bir sektöre yapı oluşturularak bankacılık sektörünün yaşadığı krizlerden minimum seviyede etkilenmesi sağlanabilir. Küresel düzeyde gerçekleşen krizlerden sektörün korunması hiç de kolay değildir. Ancak yineleneyeceği üzere alınacak önlemlerle birlikte sektörün göreceği zararın azaltılması mümkün olacaktır. Ayrıca gelecekte yaşanacak olan krizlere karşı da hazırlıklı olunmasını fırsat sağlanacaktır. Bu nedenle bankacılık sektöründe finansal krizlerle mücadele edilmesi, korunması ve alınacak olan tedbirler konusunun önemi, son derece büyüktür.

İstikrar, finansal piyasalar için en önemli kavramlardan bir tanesi olarak görünmektedir. Çalışmanın bu kısmına kadar verilen bilgiler de bu ifadeyi destekler nitelikte görünmektedir. Uluslararası krizlerle mücadele edilmesinde bankaların alabileceği önlemlerin bir anlam ifade edebilmesi için istikrarın varlığının şart olduğu göz ardı edilmemelidir. Aksi takdirde ne kadar politika geliştirilip ne kadar önlem alınıralsa alınsın, bankaların kendilerini uluslararası finansal krizlerden korumalarını beklemek gerçekçi olmayacaktır.

5 Sonuç

Uluslararası sermaye hareketlerinin finansal krizler ve bankalara etkilerini belirlemek amacıyla küreselleşen dünyada uluslararası sermaye hareketlerinin finansal krizler ve bankalara etkilerinin kaçınılmaz olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Sermaye hareketlerinin döviz arz-talebi, marjinal kar oranının düşmesi, dışa açık politika, özelleştirme uygulamaları gibi pek çok farklı sebebi olduğu gelmektedir. Uluslararası sermaye hareketlerinin ortaya çıkaracağı etkiler de aynı şekilde oldukça geniş kapsamlıdır. Uluslararası sermaye hareketlerinin ekonomik istikrar üzerine etkileri, bunların başında yer almaktadır. Finansal krizler; para krizi, bankacılık krizi, dış borç krizi ve sistematik kriz gibi krizlerden oluşmaktadır. Bu krizlerin her birisinin farklı göstergeleri bulunmaktadır. Yapılan inceleme sonrasında ulaşılan sonuçlar; faiz oranının artış, hisse senedi fiyatının düşmesi, belirsizliklerin artması, banka paniği, fiyatların artması gibi kriz göstergelerinin varlığını ortaya koymuştur. Ayrıca cari açık, enflasyon, döviz kuru, işsizlik oranı ve borç düzeyi gibi temel makroekonomik hususların finansal krizlerin göstergeleri arasında yer aldığı sonucuna varılmıştır.

Bankaların uluslararası finansal krizlerden korunmak için alabileceği tedbirler özelinde değerlendirme yapılmış ve bankaların krizlerden tamamen korunmalarının mümkün olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bankacılık sektörünün finansal istikrar açısından sahip olduğu roller nedeniyle krizlere karşı bankaların alacağı önlemler, son derece önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bankaların finansal krizlere karşı önlem alırken en düşük düzeyde etkilenecek şekilde uygulamalara yönelmesi gerektiği anlaşılmıştır. Uluslararası sermaye hareketleri, finansal krizler ve bankacılık sektörü arasında karşılıklı etkileşimi ortaya çıkaran birçok farklı unsurun varlığını göstermiştir. Yine bu çalışmayla finansal krizlerin sonuçları ve krizlere karşı alınabilecek önlemler gibi önemli konularda açıklayıcı verilere ulaşıldığı düşünülmektedir ve tüm bunlar çalışmanın önemini meydana getirmektedir.

Kaynakça

- Apak, Sudi ve Demirel, Engin. 2009, “**Finansal Yönetim**”, İstanbul: Papatya Yayıncılık,
- Aslan, Nurdan. 1997 “Uluslararası Özel Sermaye Akımları: Portföy Yatırımları ve Sıcak Para Hareketleri”, Türkmen Kitapevi, İstanbul,
- Avcı Muhammet Ali ve Altay Nasuh Oğuzhan. 2013, “*Finansal Krizlerin Sinyal Yaklaşımı ile Öngörülmesi: Türkiye, Arjantin, Tayland ve İngiltere İçin Bir Analiz*”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 14, 47-58.
- Aydoğuş, İsmail. 1989, “Anadolu Üniversitesi Afyon İ.İ.B.F. 15. Kuruluş Yılı Armağanı”, **Türkiye’de 24 Ocak 1980 Sonrası Yabancı Sermaye Yatırımları ve Gelişimi**, Eskişehir, 229–243.
- Bakkalcı, A. Can ve Arın, Nilüfer. 2013, “Yabancı Yatırımların İşgücü Piyasalarını Uyarma Süreci Kapsamında Dış Ticaretin İçselleştirilmesi”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 71-97.
- Gültekin, Nihat ve Aba, Emel. 2011, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Şanlıurfa Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 205-226.
- Kula, Ferit. 2003, “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 141-154.
- Oktar, Suat ve Dalyancı, Levent. 2010, “Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonominde 1990 Sonrası Finansal Krizler”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 2, 1-22.

- Sayılı Murat ve Uyanık Mehmet. 2012, “*Küresel Ekonomik Kriz ve Etkileri: Tokat İli Merkez İlçe Gıda Sanayi Örneği*”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 239-249.
- Ural Mert. 2003, “*Finansal Krizler ve Türkiye*”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, 11-28.
- Vergil, Hasan ve Karaca, Coşkun, 2010, “*Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi*”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 4, 1207-1216.